

Zitierhinweis

Kalhous, David : recension de : Petr Hrubý, Metalurgická produkční sféra na Českomoravské vrchovině v závěru přemyslovské éry, Brno : Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta, 2019, dans : Český časopis historický, 2021, 2, p. 468-470, <https://recensio-stag.lorax.sylab.com/r/6616c09e9c0344da96a4e34a8eec872c>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Petr HRUBÝ

***Metalurgická produkční sféra
na Českomoravské vrchovině v závěru
přemyslovské éry***

(= Spisy Filozofické fakulty

Masarykovy univerzity Brno, 487)

Brno, Filozofická fakulta,

Masarykova univerzita 2019, 260 s.,

ISBN 978-80-210-9226-6.

Petr Hrubý předložil svoji výrazně přepracovanou habilitační práci, jež vychází z jeho mnohaletých výzkumů v prostoru Vysočiny. Kromě bohatých terénních zkušeností se tato výrazně interdisciplinární studie opírá o dokonalou znalost vhodně aplikovaných přírodovědných metod, geologii oblasti i historický kontext v celoevropském rámci. Kniha je velmi hutná, bohatě strukturovaná, s mnoha grafy a obrazovou dokumentací. Je rozdělena do sedmnácti kapitol, v jejichž rámci se autor pokouší o co nejkomplexnější uchopení horenských a metalurgických aktivit na Vysočině v období vrcholného středověku (primárně 13. století). Některé kapitoly tak svým rozsahem nepřekračují několik málo stran.

Prvních šest kapitol (osidlování Vysočiny; zlato a polymetalické rudy v oblasti; zdroje stříbra a barevných kovů v Evropě do 13. století; metalurgie a distribuce barevných kovů v přemyslovském státě a její periodizace; organizace produkce stříbra a mince v přemyslovském státě) nastiňuje základní rámce, ve kterých se pohybuje další výklad. Ukazuje průběh osidlování Vysočiny proti proudu vodních toků od počátku 12. století, a to zprvu primárně v režii církevních institucí.

Zatímco poříčím Jihlavy a horním Podyjím se probíjeli osadníci Třebíče, Louky či olomouckého biskupství, k nimž se přida-

li kolem roku 1200 želivští premonstráti a tišnovské cisterciáčky a po roce 1220 také šlechta; vstříc jim údolím Sázavy se značným odstupem od čtyřicátých let 13. století sekundovali osadníci, smlouení s Lichtenburky, ale také s méně významnými šlechtickými rody. Okolí Želivi, Pelhřimovsko a Humpolecko byly osidlovány v režii pražského biskupství a kláštera Želiv. Spolu s geologickou charakteristikou zkoumaného regionu a sumářem znalostí o rozvoji středověkého hornictví a metalurgie představují tyto úvodní kapitoly vhodný kontext pro další kapitoly.

Ty již rozvíjejí konkrétní autorova zjištění ohledně vývoje hornictví a metalurgie na Vysočině. Pozoruhodná je už sedmá kapitola „Zlato a železné rudy: předejra stříbrorudného hornictví?“, jež obsahuje stručné, avšak hutné analýzy jednotlivých „těžebních oblastí“. Jejich chronologie je kromě tradičních archeologických postupů postavena na hojném využití dendrochronologie a C14. Hrubý je toho názoru, že rýžovací aktivity stály primárně pod kontrolou vrchností. Upozorňuje na testování know-how na Jesenicku a ve Slezsku a vidí je jako užitečný předstupeň rozsáhlejších těžebních aktivit na Vysočině. Zároveň dokládá, že prospektorské aktivity zaměřené např. na zlato a železo nepřímou vyústily v těžbu dalších kovů. Cenné informace poskytuje následující kapitola „Obecné rysy hornických a hutnických areálů z přemyslovského období“, jež si všímá odlišného vnitřního uspořádání jednotlivých těžařských regionů. Ukazuje, že na Jihlavsku se město Jihlava stalo přirozeným, naprosto dominantním centrem, na Havlíčkobrodsku převážily menší lokality v okolí samotného Brodu, na Pelhřimovsku pak lze zachytit větší množství samostatných center vzdálených od Pelhřimova

a situovaných převážně na řečickém biskupském panství.

Autor dále upozorňuje na obtíže při rozeznávání reliktů horenské a rýžovnické činnosti a upozorňuje na klíčový význam celkového uspořádání prostoru oproti např. tvaru reliktů (s. 80–91). Podobně nejasné se jeví i stopy po primární úpravě rudy (s. 92–112). Nepřímo lze usuzovat na existenci rudných mlýnů, o něco zřetelnější svědectví nabízejí zbytky mlecích žernovů či dřevěných nádrží jako součást zařízení na gravitační separaci. Doklady úpravy rud a hutnictví sleduje Hrubý mozaikovitě v následujících dvou obsáhlejších kapitolách (s. 113–158). Ty m.j. nabízejí cenné dílčí vhledy do dobové hutnické technologie.

Fungováním hornických sídel se zabývají další dvě kapitoly, v nichž Hrubý upozorňuje zejména na jejich konjunkturální charakter a z toho vyplývající převažující charakter otevřených neopevněných sídel, jež se ve skutečná města proměnila jen výjimečně. Nejčastěji se v nich vyskytovaly zahlobené stavby, které však sloužily spíše jako dílny a sklady než jako obydlí. Nepřekvapuje, že tato sídla z více důvodů nebyla autarkní: koncentrace na samotnou těžební a hutní činnost, snaha nepodvázat svobodný status prací na závislé půdě, jež nad to nebyla dvakrát vhodná k pěstování obilí pro vysokou nadmořskou výšku i nevhodné klimatické podmínky z toho plynoucí.

V důsledku limitované pramenné základny jsou tyto informace bohužel založeny jen na rozboru pylových dat z omezeného segmentu lokalit. Cenný je také vhled do zoo-osteologie hornických sídlišť, jež se však může opřít jen o jediný rozsáhlejší (2 698 fragmentů) soubor ze Starých Hor u Jihlavy. Jen jedno procento souboru tvo-

ří kosti koní, více než třetinu představuje 862 fragmentů kostí jiných velkých kopytníků, z toho 57 % představují kosti tura (nejméně 28 kusů, z toho 23 dospělých; u tří krav stopy přetěžování v tahu). Dalších 32 % připadá na vepře (alespoň 19 jedinců, jen tři dospělí jedinci). Podstatně menší význam mají kozy/ovce (6 %) a kur (3 %). Zcela zanedbatelné jsou pak stopy lovné zvěře (0,3 %).

Soubor kostí svým charakterem vykazuje paralely s městským prostředím. Stopy chovu zvířat poskytují stopy pícnin získané díky palynologii (rozboru doložených pylů). Profil chovaných a konzumovaných zvířat zhruba odpovídá tomu, co známe z měst. Primárně se setkáváme s pracovními zvířaty, nechybí ale třeba i kusy určené na mléko. Celkově nálezy z hornických osad připomínají městské prostředí, avšak vykazují specifický charakter. Ten je dán tím, že se jednalo o prosperitní centra, jen málokdy se transformující v klasické město, nicméně s městským prostředím byla provázána prostřednictvím měšťanů blízkých měst, kteří působili jako zásobovatelé a organizátoři. Konečně se autor vyrovnává s dopadem hornické a metalurgické činnosti na krajinu. Za důležité považují zejména zjištění, že v případě Vysočiny horníci a hutníci mohli přicházet do již využívané krajiny. Knihu uzavírá bilance stavu výzkumu, která názorně upomíná na jeho lakuny.

Knihla Petra Hrubého je dílem velké erudice a výsledkem dlouholetého systematického zájmu. Autorova maximální ponořenost do tématu zřejmě způsobila, že v textu některé zdánlivě samozřejmosti nenacházíme. Citelně chybí seznam zkoumaných lokalit a jejich charakteristika, schází rovněž úvaha nad reprezentativností pojednávaného souboru. Seznam několika lokalit s jejich

nanejvýše stručnou charakteristikou je nedostatečnou náhradou (s. 67–79), zejména když není zcela jasné, zda je tento soupis úplný, respektive jakou roli zaujímají vybrané lokality v rámci zkoumaného regionu. Je možné, že se na úrovni odborníků v oboru montánní historie a archeologie jedná o banalitu, mimo úzký expertní okruh to však oslabuje sdělnost a přesvědčivost knihy. Podobně budí mnoho informací dojem nahodilosti. Jakkoli je jasné, že mnohé z uvedeného padá na vrub pramenné základně, čtenář je ponecháván v hluboké vodě bez vysvětlení. Tyto nedostatky značně oslabují možný dosah knihy, která je jinak nabytá závažnými informacemi.

David Kalhous

Bernd SCHNEIDMÜLLER (ed.)
*König Rudolf I. und der Aufstieg des
Hauses Habsburg im Mittelalter*

Darmstadt, Wissenschaftliche
Buchgesellschaft 2019, XIV+512 s.
s řadou vyobr., ISBN 978-3-534-27125-2.

Nevýznamný a nepříliš reprezentativní, ale starobylý hrad Habsburg ve švýcarském kantonu Aargau ani zdaleka nedává tušit, kam až to dotáhli jeho majitelé. I když Habsburkové už ve 13. století ještě před Rudolfem o sobě dávali vědět jako regionální síla, byl to teprve on, od roku 1273 jako římský král Rudolf I. (1218–1291), kdo vstoupil impozantně už ve více než zralém věku na celoříšské jeviště, které zejména proti Přemyslu II. postupně ovládl. Jeho významu odpovídá i vědecká literatura – říšská i česká. Tě už takřka 120 let dominuje mohutná, více než osmisetstránková biografie od Oswalda Redlicha (1903, reprint 1965), kterou autor doprovodil zpracováním Rudolfova reges-

táře v rámci Regest Imperii a vydáním edice příslušné formulářové sbírky (Die Wiener Briefsammlung).

Už titulek této knihy naznačuje, že jde o soubor statí spíše nesourodého charakteru, ale přesto mapujících aspoň základní středověké uzlové situace habsburských dějin. Rodu přes různá protivenství a porážky nakonec vždy přálo štěstí. Že se jeho strůjci ve dvou středověkých zlomových situacích stali českými králi, je svým způsobem možná ironií osudu. V nadsázce platí, že nechybělo mnoho, aby Přemysl II. v bitvě na Moravském poli nepodlehł (a stačilo opravdu málo, aby se tak stalo), a aby pak o necelého půldruhéstoletí později byl k dispozici mužský potomek alespoň jednoho z Karlových synů; buď Václava IV., jeho bratra Zikmunda, a možná i Jana Zhořeleckého. Nestalo se tak. Naopak Habsburkové zvládli srovnat se jak s porážkou svého pretendenta Friedricha Sličného, tak s neúspěchem v soupeření o říšský trůn koncem 14. století (které barvitě vylíčil v roce 1960 Alois Gerlich), majíce ovšem nadto z roku 1363 v rukou významnou dědickou smlouvu s Lucemburky, tedy Karlem IV., jenž vystupoval a zavazoval i svého dvouletého syna Václava.

Ale obraťme pozornost k tomu, co nám nabízí celkem 19 povětšinou analytických studií, které jsou členěny do pěti okruhů. Předchází jim předmluva představených nadace císařského dómu ve Špýru, který je místem posledního odpočinku nejen samotného Rudolfa, ale i řady jeho předchůdců a následovníků. Navazují pak dva úvodní příspěvky redaktorovy. První vytyčuje základní ideu knihy, kterou vidí ve třech podstatných problémových okruzích, i když kniha sama se člení do pěti. Stručně řečeno: nejdříve jde o samotného Rudolfa I. jako osobnost